

Bojko BUČAR*

Spremembe diplomacije v XXI. stoletju

Povzetek. Diplomacija je eden najstarejših poklicev v zgodovini človeštva. Pogosto se poudarjajo primerljivosti nekdanjih in sedanjih funkcij diplomacije in neprimerljivosti nekdanjih in sedanjih sredstev diplomatskega občenja. Ali je temu res tako? Katere so tiste spremembe, ki so rezultat postopnega razvoja in katere spremembe so radikalne in so nastale zaradi revolucionarnih sprememb v človekovi družbi in v mednarodni skupnosti? Ali lahko iz trendov dosedanjega razvoja napovemo pričakovani razvoj v prihodnosti? Če že ne moremo predvideti radikalnih sprememb v prihodnosti, kaj lahko storimo za to, da ublažimo morebitne neprijetne posledice? Z odgovori na ta vprašanja se bomo srečali v prispevku. Še posebno skozi pojave deatizacije, tehničnega napredka, vloge medijev in spremenjene socialne strukture.

Ključni pojmi: diplomacija, male države, demokratizacija zunanje politike, javna diplomacija.

Namesto spremembe diplomacije bi morda bilo bolj ustrezno, če bi članek naslovili kot spremembe v diplomatsko-konzularni dejavnosti v XXI. stoletju. Zadeva je malo odvisna od tega, kako pojmujeemo termin diplomacija. Ko v Sloveniji govorimo o diplomaciji – dostikrat velja to tudi za tuje avtorje – se zdi, kot da bi na novo odkrivali zgodovino ali, kar je še slabše, kot da bi na določeni točki zgodovinskega razvoja ugotovili novosti, ki naj bi jih prej družbeno dogajanje ne poznalo. Vzemimo za primer postavitev začetka sedentarnega poslanika v leto 1500, ko naj bi kot prva papeška država (danes Sveti sedež) poslala svojega sedentarnega predstavnika v Benetke. Odkrivanje take novosti je mogoče le, če ne upoštevamo, da so Firence poslale svojega sedentarnega predstavnika v Milano leta 1448 in če popolnoma zanemarimo sedentarne predstavnike Benetk v Konstantinoplu (pred letom 1453) in v Carigradu pri Osmanskem cesarstvu (Berridge, 2004: 6). Res pa sta se status in vloga sedentarnih predstavnikov in diplomacije spreminjala skozi stoletja. Na primer status teh prvih stalnih predstavnikov pri sovražnih silah (ali če je do sovražnosti prišlo med njegovim bivanjem pri drugi sili) je bil bolj podoben talcem kot pa diplomatom. Imunitete diplomatov torej niso poznali oziroma v kolikor je obstajala, je bila bolj rezultat vljudnosti in spoštovanja do drugega suverena, saj so bili stalni predstavniki neposredni zastopniki drugega suverena. To funkcijo opravljajo veleposlaniki sicer še danes, res pa je, da v časih današnje stopnje razvoja demokracije, ko prihajajo veleposlaniki in drugi diplomati na svoj položaj po najrazličnejših kanalih, vsaj njim ni več vedno jasno, kdo je »suveren«, ki ga predstavljajo. Kar smo rekli za vlogo imunitete kot rezultata vljudnosti, lahko rečemo tudi za privilegije (častna straža ipd.). Vljudnost pa je bila ne nazadnje povezana tudi z osebnimi koristmi vladarjev, ki so si obetali darov od teh stalnih predstavnikov, v bistvu od drugih suverenov. Vemo pa tudi, da je med stalnimi predstavniki prihajalo do nenehnih sporov zaradi prvenstva, kar se je uredilo šele leta 1815 na dunajskem kongresu. Vendar je njihova bistvena funkcija prej ali slej enaka in podobno kot danes so prvotna stalna diplomatska predstavništva izvirala iz prijateljstva in zaupanja ter iz strahu in nezaupanja. Kako se je narava diplomatsko-konzularne službe spremenila v novejšem času, si pogledjmo v nadaljevanju. Na spremembe sta vplivala predvsem razvoj (1.) znanosti, tehnike in tehnologije ter (2.) razvoj družbenoekonomskih odnosov.

1. Tehnična sredstva (telegraf, telefon, telefaks, epošta) so revolucionirala že vsakdanje življenje, toda za naše razmišljanje so pomembna predvsem zato, ker so neposredno zblížala vlade in njihove organe (različna ministrstva). Tehnika in tehnologija sta tudi vplivali v precejšnji meri na diplomatsko komuniciranje, s tem pa tudi na vsebino diplomatskih aktivnosti. Precej časa je minilo že od takrat, ko so bili suvereni odvisni zgolj od osebnih stikov s svojimi predstavniki v tujini in v najboljšem primeru od pisne komunikacije, ki je potekala po posebnih selih oz. kurirjih. Doba jezdecev in kočij, ko so sporočila lahko potovala po več tednov ali mesecev, v sodobnejši različici pa doba golobov pismonoš, je že davno za nami. V krimski vojni leta 1856 so prvič uporabljali telegraf za poročanje z bojišča, revolucijo pa je prinesla iznajdba telefona. Danes lahko številna poslaništva brezžično komunicirajo z domovino, novosti pa sta prinesla še telefaks in elektronska pošta. Pričakovati je razvoj v smeri videopogovorov in celo videokonferenc ter hitrejšega in kakovostnejšega prenosa podatkov v najrazličnejših oblikah. Vpliv takšne tehnologije je gotovo večplasten. Komunikacijski čas, vključno z morebitnim prenosom finančnih sredstev, se je zmanjšal na minimum. Ozko grlo je slej ali prej ostal čas za razmislek in analizo informacij, posledično tudi navodil za delovanje. Ozko grlo je torej postal človek. Velja pa, da skorajda ni več razlike, ali posamezniki, ki morajo med seboj komunicirati, sedijo v sosednjih sobah ali na različnih koncih sveta. Ministrstva lahko spratno komunicirajo z vsemi zaposlenimi, jim dajejo navodila (Grant, 2005), jih obveščajo, izobražujejo ter sprašujejo kar na daljavo.¹ Pri razvoju tehnike in tehnologije se seveda vedno pojavlja strah, da bo tehnika nadomestila človeka, da bo prihajalo do odpuščanj delovne sile ipd. (Henrikson, 1999/1997). Vendar gre najbrž bolj za to, da postajajo določeni profili delovne sile odveč in da se povprašuje po drugačnih profilih od tistih, ki so bili na voljo pred uvedbo določene

tehnologije. Skratka, povpraševalo se bo po mladih in bolj izobraženih kadrih, odvečni pa bodo postali starejši in manj izobraženi kadri. Vloga permanentnega izobraževanja bo gotovo narasla.

Drugo, na kar je vplivala tehnologija, je sposobnost neposredne medsebojne komunikacije med posameznimi akterji v mednarodni skupnosti (Egilsson, 2003). Kot šolski primer lahko navedemo uvedbo t. i. rdečih telefonov oz. telefonske linije med Združenimi državami Amerike (ZDA) in Zvezo sovjetskih socialističnih republik (ZSSR) po kubanski krizi leta 1962. Od tega je že dolgo in posamezni šefi držav se danes lahko pokličejo neposredno skoraj ob vsakem času dneva, vendar velja to tudi za vse tiste, ki so jim po hierarhični lestvici podrejeni.² In to lahko sega do najnižje uvrščenih strokovnih sodelavcev, ki tvorijo »profesionalno telo svetovne diplomacije«.

Stranski produkt elektronskih in telefonskih komunikacij pa je seveda tudi to, da se teh komunikacij ne da več uspešno nadzirati niti v mednarodni skupnosti niti znotraj nacionalnih držav. Nacionalne države ne morejo nadzirati mednarodnega delovanja svojih subnacionalnih enot, izvršna oblast ne komunikacije svojih ministrstev, posamezni ministri ne komunikacije svojih podrejenih, celo vodje DKP ne svojih uslužbencev. Iz tega izvira seveda vrsta nesporazumov, konfliktov, izgube časa in energije, kar lahko nevtralizirata le dobra koordinacija in zaupanje, ki temelji na soodločanju.

Uporaba interneta kot sodobne tehnologije ima še eno pomembno funkcijo: skupaj z ustreznimi knjižnično-dokumentacijskimi centri omogoča dostop do praktično vseh informacij na svetu. Drugače povedano, pomanjkanje informacij ni več problem v informacijsko-komunikacijski družbi, problem postajata smiselna selekcija informacij in njihovo vrednotenje. To po eni strani spreminja funkcijo obveščanja, ki jo imajo diplomatsko-konzularna predstavništva (da drugih služb za obveščanje niti ne omenjamo), poleg tega pa daje večji poudarek plansko-analitskim službam v domačem okolju. Zato tisti, ki menijo, da je funkcija obveščevalnih služb zgolj v obveščanju, prisegajo tudi na zastarelost teh institucij.

Uporaba sodobne tehnologije ima tudi svoje omejitve. Te so predvsem v usposobljenosti kadrov za učinkovito in pravilno uporabo sodobnih tehničnih sredstev. Taka usposobljenost je največkrat (kadar ne gre za superimponirane sisteme) odvisna od ravni splošne tehnično-tehnološke in družboslovno-humanistične izobraženosti določene družbe. Vsekakor pa se izrazi potreba po kakovostni izobrazbi posameznika, kajti običajno so sposobnosti človeka tiste, ki onemogočajo izrabo priložnosti, ki jih daje tehnologija.³

2. Spremembe v diplomatsko-konzularni dejavnosti, ki jih je povzročil družbeno-ekonomski razvoj, lahko ločimo na spremembe v (a) upravljanju družbe in spremembe, ki izvirajo iz (b) demokratizacije družbenih odnosov. Res pa je, da je takšna delitev lahko umetna, kajti demokratizacija gotovo povzroča spremembe pri upravljanju družbe in obratno. (a) Ko govorimo o vedno bolj zapletenem upravljanju z družbo na področju zunanje politike, največkrat mislimo na t. i. deatizacijo zunanje politike in diplomacije. Najbrž bi bil bolj primeren izraz decentralizacija, ki karakterizira tudi spremenjeni ustroj in delovanje države od njenih začetkov, ko se je posamezen suveren istovetil z državo, do današnjega časa, ko je decentralizacija nujnost pri učinkovitem upravljanju sodobnih družb. Zapletenost družbenih odnosov in zahteve po učinkovitejšem upravljanju niso prinesle le spremembe v ustroju države, temveč tudi v njeni izvršni veji oblasti. Začetnim ministrstvom, ki se imenujejo tudi državotvorna (notranje, zunanje in obrambno), so se pridružila številna druga: od finančnega do okoljskega, kulturnega itn. Najbrž so se od ustanovitve zunanjih ministrstev, ki so vse bolj nadomeščala neposredno zvezo suverena s svojimi odposlanci v tujini, ta ministrstva ukvarjala z vprašanjem pristojnosti načrtovanja in izvajanja zunanje politike – predvsem v odnosu do drugih delov izvršne oblasti.

Pogosto velja, da je problem usklajevanja na zunanjepolitičnem področju novejšega datuma, vendar lahko problematiko nejasnih pristojnosti in/ali prekoračitve pristojnosti zasledimo že daleč v zgodovini. Da so se že od nekdaj samo ministrstva za zunanje zadeve ukvarjala z zunanjo politiko, je v veliki meri fikcija. Že od nekdaj so se vmešavali tudi drugi ministri in visoki državni uradniki. V Franciji nam o tem priča ukaz z dne 22. Messidorja leta VII (1799), ki določa, da se z zunanjimi odnosi lahko ukvarja samo ministrstvo za zunanje zadeve. Občasno ponovitev podobnih ukazov lahko nato spremljamo od uredbe z dne 29. 12. 1810 do današnjega časa (Reuter, 1989: 32). Ali če parafraziramo Paula Reuterja (1989: 3–4), je med dunajskim kongresom 1815 in prvo svetovno vojno 1914, torej v obdobju svete aliance oz. peterovladja, zunanja politika še naprej temeljila »/.../ na monarhističnem izročilu, ko je voditelj države deloval kot predstavnik države v zunanjih zadevah in vsi ostali sodelujoči v zunanjih zadevah, posebno ministri in veleposlaniki, so služili zgolj kot delegati. To izročilo je bilo v nekaterih ozirih analogno tistemu, ki je kralja naredilo za voditelja države v notranjem redu, vendar je ta monopol preživel dlje časa na področju zunanjega predstavljanja, medtem ko je doma kmalu erodiral s pojavom parlamentarnih in demokratičnih sistemov. Tudi njegova politična opravičljivost je bila trajnejša, ker so države imele samoumeven interes, da na ta način uravnavajo svoje zunanje odnose samo skozi en kanal. Res, centralizacija zunanjih odnosov je še vedno najboljši in edini način, da se integracija interesov obdrži zgolj na nacionalnem nivoju in s tem obrani sociološka osnova suverenosti. Dejstvo, da vsak državljan, oddelek ali ministrstvo pridobi učinkovito sposobnost, da neposredno sodeluje v zunanjih odnosih, zaznamuje začetek federativnega procesa, ki se bo pojavil kasneje in končno dosegel svoj višek v volilu suverene države, ki je precej nepazljivo dopustila, da se niti družbene solidarnosti stkejo preko njenih meja, s čemer so nastale prav tiste institucije, ki jo bodo oropale suverenosti.« Skratka, težko bi si danes predstavljali, da bi vsa področja družbenega življenja, ki zahtevajo čezmejno sodelovanje, uresničevalo zgolj eno ministrstvo. Na primer boj proti nalezljivim boleznim, organiziranemu kriminalu, lokalnemu obmejnemu in čezmejnemu načrtovanju, usklajevanju

šolskih sistemov itn. Pri tem gre za to, da številne zadeve ne sodijo na področje zunanjega ministrstva, po drugi strani pa številne dejavnosti (npr. carinski predpisi) zahtevajo hitro in sprotno prilagajanje, kar izključuje posrednike, kot so zunanja ministrstva ipd.

K vprašanju upravljanja moramo prišteti tudi to, da so se zaradi učinkovitosti in racionalizacije začele razvijati posebne (*ad hoc*) misije ter konference na vrhu (šefi držav in vlad), ki pa imajo tudi svoje omejitve (Melissen, 2003). Posebne misije imajo svojo logiko v tem, da gre tu običajno za zaupnike najvišjih predstavnikov oblasti, ki zato zbujejo tudi zaupanje na strani, ki jih sprejema. Ob tem so to lahko specialisti za določeno področje, lahko pa so to zgolj osebe, ki so plačane, da se za dlje časa popolnoma posvetijo neki posebni misiji, česar si sicer diplomati ne morejo privoščiti. Vse to je poznano že iz prvih začetkov diplomacije, razlika s sodobnostjo je v tem, da je v današnjem času ozemlje v tujini prepredeno s sedentarnimi predstavniki, ki se zaradi *ad hoc* misij lahko počutijo celo ogrožene. Predvsem funkcija zaupnosti in neposredna povezava z najvišjimi predstavniki izvršne oblasti včasih lahko sprožata dvom o sposobnosti in primernosti sedentarnih predstavnikov, ki so običajno karierni diplomati. Toda tudi tu gre bolj za vprašanje organizacijskih prijemov, za vprašanje ustreznih komunikacij oz. za sposobnost upravljanja družbenih podsistemov, kjer se morajo sposobnosti posameznikov zgolj dopolnjevati in kjer ni potrebe po nezdravi konkurenci. Ker je bila diplomacija izročilno vezana na odločitve v svojih centralah, je to tudi pomenilo, da je do skupnih odločitev prihajalo z veliko potratu časa. Drugače povedano, pogajanja diplomatov, ki so bili vezani na navodila iz svojih držav, so (bila) vedno zamudna. Zato se je razvila praksa, da so se začeli sestajati odločevalci, tj. šefi držav in vlad (pa tudi zunanji ministri). Zgodovinsko gledano (od koncerta evropskih velikih sil naprej), je to gotovo imelo svoje prednosti, ki pa se v današnjem času dokaj relativizirajo. Najprej lahko omenimo vprašanje kvantitete tovrstnih srečanj. Iz najrazličnejših razlogov – zunanje- in notranjepolitične narave – se število srečanj na vrhu skoraj letno povečuje. Kvantitativno povečanje srečevanj šefov držav in vlad gotovo ni v korelaciji s kakovostjo teh srečanj oz. z njihovim »outputom«. Zagovorniki tovrstnih srečanj sicer priznavajo, da od takšnih srečanj ne moremo vedno pričakovati otipljivih rezultatov, da pa so neotipljivi rezultati, kot je npr. vzpostavljanje zaupanja, prav tako pomembni.⁴ Ne da bi želeli zanikati pomen zaupanja, pa moramo vendarle upoštevati, da morajo odločevalci gledati predvsem na interese svojih držav. To pa pomeni, da se morajo odločitve, ki jih hočemo obelodaniti na takšnem vrhu, sprejeti že prej – po običajnih diplomatskih poteh. Pa smo že spet pri klasični diplomaciji. Če se nam zdi argument interesa držav preveč idealističen, moramo vendarle ugotoviti, da so vsaj predstavniki parlamentarnih demokracij odvisni od svojih volivcev oz. od razpoloženja v domači javnosti. Prav zaradi domače javnosti morajo tudi šefi držav in vlad paziti na to, kaj in o čem odločajo. Domača javnost in zakonitosti delovanja medijev jih silijo v količinsko povečevanje srečanj na vrhu, prav isti razlog pa jim onemogoča sprejemanje odločitev, ki bi jih domača javnost razumela kot zanemarjanje nacionalnih interesov. Tovrstna kritika gre tako daleč, da v bilateralnih odnosih spremljanje najvišjih politikov s strani močne gospodarske delegacije imenuje tudi kot »politiko polnih avionov«. In res so vedno vprašljivi rezultati tovrstnih dejavnosti, pri tistih rezultatih, ki jih pa lahko naštejemo, pa se lahko vprašamo, ali jih ni povzročila predhodna dejavnost oz. zakaj niso bili rezultat predhodne (diplomatske) dejavnosti. Kakorkoli že, kvantitativno in kvalitativno so se srečanja držav na vrhu okrepila, vendar je tudi ta dejavnost naletela na svoje omejitve.

V poglavju o boljšem upravljanju družbe moremo omeniti tudi razvoj parlamentarne diplomacije. Argumentacija, kako so parlamenti po prvi svetovni vojni prevzeli funkcijo načrtovanja zunanje politike in nadzora nad izvajanjem zunanje politike, bi sicer sodila v del, ki se ukvarja z demokratizacijo družbenih odnosov. Toda iz funkcionalistične perspektive lahko prav tako argumentiramo, da so danes parlamenti (zakonodajna veja oblasti) pomembni odločevalci, ki pooblaščajo zunanjepolitične dogovore in jih prevajajo v notranjepolitične odločitve. S tega vidika je neposredno sodelovanje zakonodajnih vej oblasti še smotrnejše od sodelovanja izvršnih oblasti na vrhu. Kakorkoli že, davnega leta 1948 je bila na multilateralni ravni mednarodna vladna organizacija Svet Evrope prva, ki je v svojo strukturo vključila tudi predstavnike nacionalnih parlamentov. Od takrat pa do danes praktično ni več mednarodne vladne organizacije, kjer v takšni ali drugačni obliki ne bi sodelovali predstavniki nacionalnih parlamentov. Najdemo jih v vojaških organizacijah, kot je npr. Nato, a tudi v neformalnih zvezah držav, kot je Srednjeevropska pobuda. Še posebej tesno je sodelovanje npr. med predstavniki nacionalnih parlamentov nordijskih držav, v Evropski uniji pa vemo, da so parlamentarci voljeni že neposredno. Danes je praktično samo še Organizacija združenih narodov (OZN) brez predstavnikov parlamentov, pa še tu obstajajo pobude in aktivnosti, da bi pri delu te organizacije začeli sodelovati parlamentarci (Committee for a Democratic UN, 2006).

Nazadnje moramo omeniti še trend decentralizacije državne uprave do česar prihaja zaradi lažjega obvladovanja zapletenih družbenih odnosov. Vsaj v Evropi je opazen trend večanja samouprave lokalnih in regionalnih oblasti, kar gre v določeni meri na račun pristojnosti osrednjih oblasti. Toda pri lokalni in regionalni samoupravi ne gre zgolj za odločanje o tem, »kje bodo stale kante za smet«, temveč res bolj za to, da si ljudje želijo odločati o najpomembnejših vprašanjih, ki zadevajo njihovo eksistenco na določenem območju. Pri tem nujno pride do tega, da se lokalne in regionalne oblasti povezujejo s sosednjimi lokalnimi in regionalnimi oblastmi, pa četudi prek nacionalnih meja. Z lokalnimi in regionalnimi oblastmi, s katerimi delijo določeno podobnost oziroma podobne interese, pa se povezujejo tudi funkcionalno v širšem mednarodnem prostoru (zveze mest ali regij). In končno se povezujejo tudi širše politično zato, da lahko uresničujejo svoje interese proti mednarodnim organizacijam, na primer v Svetu Evrope ali v Evropski uniji. Pripomniti velja, da sta tudi naštetimi mednarodni organizaciji zainteresirani za sodelovanje s subnacionalnimi oblastmi, saj je včasih lažje sodelovati z entitetami, ki jih ne obremenjuje pojem suverenosti. Kakorkoli že, tudi na subnacionalnih ravneh se odvija živahna paradiplomatska dejavnost, subnacionalne enote odpirajo svoja predstavništva

v tujini, sklepajo najrazličnejše sporazume, se med seboj dogovarjajo, lobirajo v mednarodni skupnosti in izvajajo vse mogoče podobne aktivnosti.

Na koncu velja pri upravljanju družbenih odnosov omeniti še nekaj. Sodobni pojavi v mednarodni skupnosti in v posameznih državah zahtevajo sodelovanje politike, prava, ekonomije, tehnike in še kakšne vede. Po eni strani to postavlja izzive pred izročila znanja, vedenja in večine tradicionalnih diplomatov (to poleg demokracije in človekovih pravic vpliva na spremenjeno socialno strukturo diplomatov in spremenjeno izobrazbo). Po drugi strani pa morajo biti v diplomatske dejavnosti vključeni številni strokovnjaki, ki niso diplomati. Predvsem tradicionalno izobraženi diplomati opazujejo ta dogajanja z velikim nerazumevanjem.

(b) Omenili smo že, da bi mednarodno sodelovanje parlamentov lahko označili za rezultat demokratizacije družbenih odnosov v nacionalnih državah, s tem pa tudi demokratizacije mednarodnih odnosov. Toda bolj kot to je na spremembo zunanjepolitične dejavnosti vplivala vloga medijev pri demokratizaciji družb.

Klasično velja, da je bila nekoč diplomacija tajna dejavnost s tajnimi rezultati. To naj bi tudi botrovalo katastrofalnim rezultatom takšne diplomacije, vključno z vojnami. To je bil razlog, da so parlamenti začeli prevzemati tudi klasično izvršno funkcijo, tj. načrtovanje in nadzor nad izvajanjem zunanje politike. S tem pa sta zunanja politika in diplomacija postala javni. V modernem času opazimo prvi primer javnega objavljanja mednarodnih pogodb, javnega načrtovanja zunanje politike in nadzora nad zunanjo politiko za časa francoske revolucije v delovanju nacionalnega konventa (takratne skupščine, parlamenta). Manj znano pa je dejstvo, da se nacionalni konvent ni obračal tudi neposredno le na domačo javnost, temveč tudi na tuje javnosti. Domačo javnost so mobilizirali za svoje početje, tujim suverenom pa so zagrozili, da če bodo oni sprožili vojno proti Franciji, bo Francija sprožila vojno njihovih ljudstev proti njim, tj. proti monarhom. Vsaj ti so to tako razumeli (Salazar, 2005).

To dejstvo je večinoma padlo v pozabo in dandanes pogosto slišimo, da je bil ameriški predsednik tisti, ki se je na pariški mirovni konferenci po prvi svetovni vojni kot prvi zavzel za javno diplomacijo, za javna pogajanja in javno objavljene rezultate pogajanj (javno objavljanje pogodb). Toda Wilson je to prevzel od sovjetov, ki so po vzoru francoske revolucije javno objavili pogodbe carske Rusije, več, danes pozabljamo, da so se javno pogajali v Brest-Litovsku. O tem govori ameriški predsednik Wilson tudi v svojem govoru na skupnem zasedanju Kongresa 8. januarja 1918, ki ga poznamo z imenom 14 Wilsonovih točk. Med drugim je rekel: ».../ Ruski predstavniki so vztrajali, zelo upravičeno, zelo modro in v resničnem duhu moderne diplomacije, da naj bodo konference, ki so jih imeli s tevtonskimi in turškimi državniki, za odprtimi, ne za zaprtimi vrati in ves svet je bil poslušalstvo, tako kot so želeli /.../ glasnogovorniki centralnih cesarstev so svet ponovno poskušali seznaniti s svojimi vojaškimi cilji in so ponovno izzvali svoje nasprotnike, da povedo, kaj so njihovi cilji in kakšna vrsta pomiritve bi se jim zdela pravična in zadovoljliva /.../ Naša želja in naš namen sta, da morajo mirovni procesi, ko se bodo enkrat začeli, biti popolnoma odprti in da odslej ne bodo več vsebovali, ne dovoljevali, kakršnihkoli tajnih sporazumov. Dnevi osvajanja in pove(li)čevanja (*aggrandizement*) so minuli; prav tako dnevi tajnih zavez, sklenjenih v interesu določene vlade, ki bi lahko v nekem nepredvidenem trenutku porušili svetovni mir. To srečno dejstvo, ki je sedaj jasno vsakemu javnemu posamezniku, katerega misel ne vztraja več na obdobju, ki je mrtvo in je prešlo, omogoča vsaki naciji, katere nameni so skladni s pravičnostjo in svetovnim mirom, da sedaj, ali kadarkoli, razodene cilje, ki jih ima v vidu.« (President Woodrow Wilson's Fourteen Points, 1918)

Vendar pa, kot vemo, si je ameriški predsednik med mirovno konferenco premislil. Zaradi nepopustljivosti lastnih zaveznikov pri pogajanjih (in ne zaradi nasprotnikov) je pričel zagovarjati tajna pogajanja in javno objavljene rezultate pogajanj. Javnost (mednarodna javnost) pa so zanj v tistem času predstavljala mnenja držav, ki naj bi se odrazila v delu skupščine Društva narodov, tako kot je »ves svet« zgoj predstavljal »države sveta«.

Pravi mojster vplivanja na javnost je postal nacistični Tretji rajh. Vplival je na javnost doma in v tujini; to so kasneje imenovali Göbelsova propaganda. Njegovo mojstrstvo so prevzele številne države, posebno še ZSSR in ZDA kot voditelja obeh blokov.⁵ Do satelitskih komunikacij so večino dela opravljale radijske postaje (npr. Voice of America), kasneje pa televizija (CNN, BBC itn.). Na terenu ne smemo pozabiti na posebne organizacije, državne in paradržavne, ki so opravljale tudi funkcijo propagande. ZSSR je med vojnami uporabljala Kominterno ali komunistično internacionalo, po vojni Informbiro ali informacijski biro komunističnih partij, ZDA so uporabljale United States Agency for International Development (USAID) itn. (Dizard Jr., Wilson P., 2004). Pri tem je bilo najbrž najpomembnejše to, da se je pojmovanje javnosti spremenilo. In avtorji so na novo odkrili javno diplomacijo (Batóra, 2005, Gonesh in Melissen, 2005, Melissen, 2005, Potter, 2002, Riordan, 2004).

Razmere so se spremenile. Med drugim je prišlo do porasta demokracije, vključno z rojstvom močnejše in vplivnejše civilne družbe. Rast pomena človekovih pravic je dala večjo težo posamezniku, ki je vsaj v demokracijah pridobil pomen kot volivec oblastnih struktur. Ker pa na volilne rezultate vpliva tudi javno mnenje, je postopoma rasel tudi pomen splošne javnosti, še posebej pa posebnih javnosti. Ekonomska propaganda se je preimenovala v oglaševanje in informiranje potrošnika, zato ni čudno, da je politična propaganda postala odnosi z javnostmi. Danes javna diplomacija pomeni obveščanje, komuniciranje in stike z javnostmi. Vplivanje na tuje javnosti je postalo tako ali še pomembnejše kot vplivanje na tuje vlade (Henrikson, 2006). Ob tem pa ne smemo pozabiti na pomembnost vplivanja na domačo javnost. Načini so se spremenili in deloma vsebina – večinoma zaradi novih spoznanj –, funkcija pa je ostala ista.⁶ V zadnjem času lahko opazimo, da se je spremenila vloga množičnih medijev. Množični mediji so dolgo časa veljali za čuvarja demokracije, za četrto vejo oblasti in kar je še podobnih prispevkov. Simbolično so svojo vlogo odigrali v obdobju vietnamske vojne, ko so z objavami slik in poročil o dogajanju spodbudili antivojna razpoloženja in končno

razmere, v katerih zmaga ZDA ni bila več mogoča. No, v prvi zalivski vojni, ki smo jo lahko deloma spremljali neposredno po televiziji, se je po oboroženem spopadu izkazalo, da so bili novinarji vedno tam, kjer se ni skoraj nič dogajalo. V vojni ZDA in Velike Britanije proti Iraku pa so poročevalci šli še korak naprej. Pristali so v isti postelji z vojsko (*embedded*), kar pomeni, da so sicer lahko bili v prvih vrstah, vendar so lahko snemali in poročali samo tisto, kar jim je vojska dovolila. Skoraj tako je bilo med drugo svetovno vojno, ko je bila cenzura še nekaj običajnega. In to je v skladu s tem, da dandanes mediji pogosto niso več sredstvo za nadziranje oblasti, temveč sredstvo, s katerim oblast manipulira z javnostmi.

Vendar v osnovi to ne spreminja določenih funkcij diplomatsko-konzularnih predstavništev. Tiskovni atašeji in konzuli še vedno opravljajo svoje dejavnosti, podobno kot službe za informiranje posameznih nacionalnih vlad. Še vedno obstajajo kulturno-informacijski centri in njim podobne kvazidržavne ustanove. Morda se je povečalo njihovo število (ustanove za pridobivanje naložb, turistov, študentov itn.). Še projektne skupine, ki poskušajo ciljno vplivati na določene javnosti na podlagi posebej zasnovanih projektov, niso nič novega. V tem smislu javna diplomacija ni prav nič novega, gre morda za to, da se je zaradi zahtev globalizacije intenzivirala kvantitativno in kvalitativno.

Druga zadeva v zvezi z demokratizacijo in njenim vplivom na diplomatsko-konzularna predstavništva je sprememba v socialni in spolni sestavi osebja. Sprememba socialne sestave je naravno nadaljevanje razslojevanja v nacionalnih okvirjih, kjer posebno vlogo začenja igrati sistem izobraževanja, znotraj tega pa kakovost izobraževanja. Nekoč so bili diplomati predvsem osebe plemiškega porekla, danes pa ta mesta večinoma zasedajo osebe *sine nobilitas* (brez plemstva), za kar je v veljavi okrajšava »snob«. Pa je morda to veljalo v nekem prehodnem obdobju. Danes je vse bolj v ospredju zahteva po visokospecializiranih strokovnjakih (predvsem pri velikih državah, ki si lahko to privoščijo) in po posebno izobraženih generalistih (predvsem pri malih državah). Vendar pa nezavedanje tega, da lahko zunanji odnosi usodno vplivajo na notranjo politiko posamezne države, še vedno povzroča zanemarjanje kvalitete diplomatsko-konzularnega kadra.

Spolna sestava nam kaže kvantitativen porast žena v sestavi zunanjih ministrstev, s tem pa najbrž tudi v diplomatsko-konzularnih mrežah. Prvo vprašanje, ki se nam zastavlja, je, ali prihaja do tega zaradi padca družbenega ugleda poklica in posledično padca dohodkovnih beneficij (kot je to veljalo za srednješolske učitelje itn.) ali pa lahko iščemo vzroke drugje. Drugo vprašanje, ki se nakazuje, pa je, ali in kako to vpliva na delovanje diplomatsko-konzularnih predstavništev. Že od samih začetkov sodobne emancipacije žena, kar je ena od posledic prve svetovne vojne, se je pojavljalo vprašanje smiselnosti spremljanja mož na njihovo delovno mesto v tujini, če so žene imele svoj poklic.

Vprašanje varnosti (ki je med drugim zahtevalo od diplomata status poročene osebe) pa je (poleg ekonomičnosti) botrovalo temu, da naj se partnerji diplomatskih predstavnikov ne bi zaposlovali pri delodajalcih države prejemnice. To je že samo po sebi povzročalo težave, ki so se samo stopnjevale do današnjega dne, ko naj bi moške spremljali svoje žene v njihovih diplomatskih dolžnostih. Sicer pa v zadnjem času opažamo nekaj premikov v smislu dovoljenega lažjega zaposlovanja članov diplomatske družine pri delodajalcih države prejemnice. V zvezi s tem je seveda treba omeniti, da ženske za določena okolja niso najbolj primerne (na primer za diplomatski položaj v ortodoksnih muslimanskih državah), po drugi strani pa so prav ženske tiste, ki lahko ugodno vplivajo na percepcijo spoštovanja človekovih pravic.

V Evropski uniji se v številnih državah, še posebej v malih državah, pojavljajo nekakšna nerealna pričakovanja, lahko bi rekli tudi zmote, kar se tiče prihodnosti vloge in pomena nacionalnih diplomatsko-konzularnih mrež v okviru skupne zunanje politike Evropske unije (Batóra, 2003). Za ponazoritev, zakaj je najbrž temu tako, si pogledjmo Slovenijo. Ne razpolagamo z natančnimi podatki o diplomatsko-konzularni mreži Republike Slovenije, ki jo klasificiramo v kategorijo malih držav. Po pisanju medijev ima leta 2006 Slovenija 37 veleposlaništev, s katerimi pokriva 41 držav, 7 generalnih konzulatov in 25 častnih konzulov (*Dnevnik*, 23. 5. 2006: 7).⁷ Podatki spletne strani Ministrstva za zunanje zadeve (na katere se tudi ne moremo popolnoma zanesi⁸) pa kažejo, da ima Slovenija 27 veleposlaništev v Evropi, ki pokrivajo še 17 držav v Evropi, 8 v srednji Aziji, 2 v arabskem svetu in 1 na Karibih. Pet veleposlaništev v Aziji pokriva še dve državi v isti regiji, v arabskem svetu eno veleposlaništvo pokriva še pet drugih, tri veleposlaništva na ameriški celini še štiri države v Južni Ameriki in Avstralija pokriva še Novo Zelandijo. Torej naj bi 37 veleposlaništev pokrivalo še nadaljnjih 40 držav.

Kvantitativno predstavljanje Slovenije v svetu (o kvalitativnem tu ne govorimo) ni nič bolj razveseljivo na področju konzularnega zastopanja.⁹ Izhajamo sicer iz domneve, da imajo vsa veleposlaništva tudi konzularnega uslužbenca, četudi je iz podatkov na spletni strani slovenskega ministrstva za zunanje zadeve razvidno, da ima zgolj eno veleposlaništvo tudi konzularni oddelek. Konzularnih predstavništev brez častnih konzulov je 8 (vsa so v Evropi in ZDA), poleg njih pa opravlja funkcije konzularnega predstavništva še 58 častnih konzulov. Vsi skupaj pokrivajo 55 držav.

Pokritost univerzalnega sveta, vseh držav na svetu, je pri malih državah skromna. Izhajali bomo iz tega, kar naj bi prinesla reformna pogodba in na njej temelječi dokumenti in politike. Za naše potrebe to pomeni, da naj bi vsak državljani države članice Evropske unije torej samodejno pridobil tudi državljanstvo Evropske unije in s tem povezane pravice in dolžnosti. Med te pravice sodi tudi diplomatska in konzularna zaščita katerekoli države članice EU na ozemlju tretjih držav, če v tisti državi ni predstavljena njegova nacionalna država.¹⁰

Kar zadeva razvoj na področju diplomatsko-konzularne zaščite v Evropski uniji, so male države lahko zadovoljne, saj imajo relativno manj razvejano diplomatsko-konzularno mrežo po svetu, njihovi državljani pa zaradi tega načeloma ne

bodo manj zaščiteni v tujini. Načeloma velja poudariti zato, ker bo treba počakati, kako se bodo zadeve izvajale v praksi, kako dosledno se bo tu uveljavljalo načelo nerazlikovanja in ali bodo vlade posameznih prizadetih držav, ki bodo odvisne od diplomatske mreže druge države članice Evropske unije, zato kaj manj pod pritiskom javnosti, ko bo do problemov prišlo. Drugače povedano, počakati bo potrebno, kako učinkovita bo ta zaščita v praksi. Prvi primeri niso najbolj spodbudni: v primeru izraelske agresije na Libanon julija 2006 so bila nacionalna konzularna predstavništva tako zaposlena s svojimi državljani, da niso utegnili poskrbeti tudi za državljane drugih članic Evropske unije, čeprav bi evakuacija lahko pomenila razliko med življenjem in smrtjo (Dnevni, 19. 7. 2006: 3). Če zadeve poskušamo opravičevati z izrednimi razmerami, se postavlja vprašanje, kdaj je konzularna zaščita pravzaprav pomembnejša: ko gre lahko za vprašanje življenja in smrti ali v normalnih razmerah, ko gre večinoma za pravno-upravno pomoč posameznikom. Za male države bi bil večji dosežek, če bi bili njeni državljani (fizične in pravne osebe) upravičeni do pomoči, ne le zaščite diplomatsko-konzularnih predstavništev drugih držav. Spomnimo se, da Dunajska konvencija o konzularnih odnosih govori npr. tudi o »zagotavljanju pomoči in podpore ...«. Lahko, da naj bi se to razumelo samo po sebi, bolje pa bi najbrž bilo, da bi funkcije bile bolj podobne tistim v prej omenjeni konvenciji. Toda v kolikšni meri naj druga država prevzame zastopanje interesov državljanov neke države v tujini, je stvar politične odločitve, ki se ne nazadnje tiče tudi suverenosti.

Male države – med njimi tudi Slovenija – se zanašajo na to, da bodo vse države Evropske unije prevzele diplomatsko-konzularne naloge za vse druge države Evropske unije, ki v določeni tretji državi ne bodo navzoče (Hocking in Spence, 2005). Ne dvomimo, da bo to veljalo za nekatere diplomatske in konzularne funkcije. Kar se konzularnih funkcij tiče ne dvomimo, da se bodo postopoma z ustrezno povezanimi komunikacijami lahko uresničevale predvsem upravne funkcije.¹¹ Funkcije konzularnega predstavništva (čl. 5 *Dunajske konvencije o konzularnih odnosih* iz leta 1963) pa so še: (1.) ščitenje interesov svoje države in njenih državljanov (fizičnih in pravnih oseb); (2.) spodbujanje prijateljskih in razvijanje trgovinskih, gospodarskih, kulturnih in znanstvenih odnosov; (3.) obveščanje svoje države o trgovinskih, gospodarskih, kulturnih in znanstvenih razmerah in razvoju dogodkov v državi gostiteljici ter dajanje informacij zainteresiranim posameznikom; (4.) zagotavljanje pomoči in podpore svojim državljanom (fizičnim in pravnim osebam). Za te funkcije pa je manj jasno, kako se bodo lahko izvajale v praksi, saj gre poleg konceptualne nedorečenosti še za vprašanje tehnične izvedljivosti tovrstnih funkcij.

Za substituiranje diplomatskih predstavništev velja podobno. Funkcije diplomatskega predstavništva (čl. 3/1 in 2 *Dunajske konvencije o diplomatskih odnosih* iz leta 1961) so med drugim: (1.) predstavljanje svoje države; (2.) ščitenje interesov svoje države in njenih državljanov; (3.) pogajanje z državo gostiteljico; (4.) obveščanje svoje države o razmerah in razvoju dogodkov v državi gostiteljici; (5.) spodbujanje prijateljskih in razvijanje gospodarskih, kulturnih in znanstvenih odnosov; (6.) možne so tudi konzularne naloge. Pri tem se zastavlja vprašanje izvedbe tovrstnih funkcij za druge države, z vidika našega razmišljanja pa se postavlja vprašanje modalitet »razvijanja gospodarskih, kulturnih in znanstvenih odnosov«, predvsem pa »konzularnih nalog«.

V zadnjem času se (Saner in Yiu, 2003), tudi v Sloveniji, med diplomati vse več govori o ekonomski diplomaciji, gospodarski diplomaciji, podjetniški diplomaciji in kar je še podobnih pojmov. To bi seveda zahtevalo posebno obravnavo, predvsem na temo, v čem in zakaj se ti pojmi med seboj izključujejo in v čem se dopolnjujejo. S tem v zvezi so tudi razmišljanja, kako organizirati podjetniška predstavništva (predvsem podjetij v državni lasti), kako urediti razmerja med panožnimi in splošnimi gospodarskimi predstavništvii. Ta je vsaj tako običajen, kot so to tiskovni, vojaški mornariški in podobni atašeji. Vendar že od 12. stoletja naprej poznamo institut konzulov, ki so v tujini skrbeli za trgov(in)ske in druge pravice svojih podložnikov, kar nenazadnje poznamo tudi že iz antike. Danes na novo odkrivamo ekonomsko in podjetniško diplomacijo, v bistvu funkcije, ki bi jih morali izvajati konzulati. Samo ustrezen pomen bi jim bilo potrebno dati, tako kot tudi ustrezna navodila diplomatsko-konzularnim predstavništvom, kaj so njihove naloge in znotraj tega prioritete.

Ob koncu naj sklenemo, da ni veliko novega pri diplomaciji XXI. stoletja. Kvalitativno in kvantitativno so se razmere resda spremenile, vendar funkcije slej ali prej ostajajo enake. Problem je bolj v tem, kako jih posamezna država uresničuje, kar pa je odvisno od njene materialne in kadrovske sposobnosti. Male države bi morale pri tem biti še posebej skrbne, ker imajo po definiciji skromnejše vire. Da bodo lahko male države vsaj v Evropi svoje omejitve kompenzirale s skupno diplomatsko-konzularno službo Evropske unije, pa lahko drži le deloma. Prevelika pričakovanja na tem področju bodo lahko prinesla tudi razočaranja in zanesti bi se veljalo prvenstveno, ne pa izključujoče, na lastne sile.

VIRI

Berridge, G. R. (2004): *Notes on the origins of the diplomatic corps: Constantinople in the 1620s*, Discussion Papers in Diplomacy, No. 92, Netherlands Institute of International Relations 'Clingendael'.

- Batóra, Jozef (2003): *Does the European Union Transform the Institution of Diplomacy?*, Discussion Papers in Diplomacy No. 87, Netherlands Institute of International Relations 'Clingendael'.
[Http://www.clingendael.nl/publications/2003/20030700_cli_paper_dip_issue87.pdf](http://www.clingendael.nl/publications/2003/20030700_cli_paper_dip_issue87.pdf) (13. 9. 2007).
- Batóra, Jozef (2005): *Public Diplomacy in Small and Medium-Sized States: Norway and Canada*, Discussion Papers in Diplomacy No. 97, Netherlands Institute of International Relations 'Clingendael'.
[Http://www.clingendael.nl/publications/2005/20050300_cli_paper_dip_issue97.pdf](http://www.clingendael.nl/publications/2005/20050300_cli_paper_dip_issue97.pdf) (13. 9. 2007).
- Committee for a Democratic UN (2006): <http://www.uno-komitee.de/en/index.php> (8. 6. 2006).
- Dizard Jr., Wilson P. (2004): *Inventing Public Diplomacy: The Story of the U.S. Information Agency*, Boulder: Lynne Rienner Publishers.
- Dunajska konvencija o diplomatskih odnosih 1961.
- Dunajska konvencija o konzularnih odnosih 1963.
- Egilsson, Haraldur Þór (2003): *The Origins, Use and Development of Hot-line Diplomacy*, Discussion Papers in Diplomacy No. 85, Netherlands Institute of International Relations 'Clingendael'.
[Http://www.clingendael.nl/publications/2003/20030500_cli_paper_dip_issue85.pdf](http://www.clingendael.nl/publications/2003/20030500_cli_paper_dip_issue85.pdf) (23. 9. 2007).
- Gonesh, Ashvin in Jan Melissen (2005): *Public Diplomacy: Improving Practice*, Diplomacy paper No. 2, The Hague: Netherlands Institute of International Relations 'Clingendael'.
[Http://www.clingendael.nl/publications/2005/20051000_cdsp_paper_diplomacy_5_gonesh_melissen.pdf](http://www.clingendael.nl/publications/2005/20051000_cdsp_paper_diplomacy_5_gonesh_melissen.pdf) (23. 9. 2007).
- Grant, Richard (2005): *The Democratisation of Diplomacy: Negotiating with the Internet*, Discussion Papers in Diplomacy No. 100, Netherlands Institute of International Relations 'Clingendael'.
[Http://www.clingendael.nl/publications/2005/20050900_cli_paper_dip_issue100.pdf](http://www.clingendael.nl/publications/2005/20050900_cli_paper_dip_issue100.pdf) (25. 9. 2007).
- Henrikson, Alan K. (2006): *What can Public Diplomacy Achieve?*, Discussion Papers in Diplomacy No. 104, Netherlands Institute of International Relations 'Clingendael'.
- Henrikson, Alan K. (1999/1997): *Diplomacy for the 21st Century: 'Re-crafting the Old Guild'*, v: Jennings, Colin in Hopkinson, Nicholas (eds.) (1999) *Current Issues in International Diplomacy and Foreign Policy*, Volume One, London: The Stationery Office, str. 5–47.
- Hocking, Brian in David Spence (2005): *Towards a European Diplomatic System?*, Discussion Papers in Diplomacy No. 98, Netherlands Institute of International Relations 'Clingendael'.
[Http://www.clingendael.nl/publications/2005/20050600_cli_paper_dip_issue98.pdf](http://www.clingendael.nl/publications/2005/20050600_cli_paper_dip_issue98.pdf) (1. 10. 2007).
- Melissen, Jan (2003): *Summit Diplomacy Coming of Age*, Discussion Papers in Diplomacy No. 86, Netherlands Institute of International Relations 'Clingendael'.
[Http://www.clingendael.nl/publications/2003/20030500_cli_paper_dip_issue86.pdf](http://www.clingendael.nl/publications/2003/20030500_cli_paper_dip_issue86.pdf) (1. 10. 2007).
- Melissen, Jan (2005): *Wielding Soft Power: The New Public Diplomacy*, Diplomacy paper No. 2, The Hague: Netherlands Institute of International Relations 'Clingendael'.
[Http://www.clingendael.nl/publications/2005/20050500_cdsp_paper_diplomacy_2_melissen.pdf](http://www.clingendael.nl/publications/2005/20050500_cdsp_paper_diplomacy_2_melissen.pdf) (23. 9. 2007).
- Potter, Evan H. (2002): *Canada and the New Public Diplomacy*, Discussion Papers in Diplomacy No. 81, Netherlands Institute of International Relations 'Clingendael'.
[Http://www.clingendael.nl/publications/2002/20020700_cli_paper_dip_issue81.pdf](http://www.clingendael.nl/publications/2002/20020700_cli_paper_dip_issue81.pdf) (15. 10. 2007).
- President Woodrow Wilson's Fourteen Points 1918*, The Avalon Project at Yale Law School,
<http://www.yale.edu/lawweb/avalon/wilson14.htm> (15. 11. 2005).
- Reuter, Paul (1989): *Introduction to the Law of Treaties*. London in New York: Pinter Publishers.
- Riordan, Shaun (2004): *Dialogue-based Public Diplomacy: a new Foreign Policy Paradigm?*, Discussion Papers in Diplomacy No. 95, Netherlands Institute of International Relations 'Clingendael'.
[Http://www.clingendael.nl/publications/2004/20041100_cli_paper_dip_issue95.pdf](http://www.clingendael.nl/publications/2004/20041100_cli_paper_dip_issue95.pdf) (15. 10. 2007).
- Salazar, Philippe-Joseph (2005): *Rethoric and International Relations – An Introduction*, *The Public/Javnost*, Vol. 12, No. 4, str. 5–10.
- Saner, Raymond in Lichia Yiu (2003): *International Economic Diplomacy: Mutations in Post-modern Times*, Discussion Papers in Diplomacy No. 84, Netherlands Institute of International Relations 'Clingendael'.
[Http://www.clingendael.nl/publications/2003/20030100_cli_paper_dip_issue84.pdf](http://www.clingendael.nl/publications/2003/20030100_cli_paper_dip_issue84.pdf) (15. 10. 2007).

* Dr. Bojko Bučar, redni profesor na Fakulteti za družbene vede, Univerza v Ljubljani.

¹ Z izobraževanjem se ne ukvarjajo samo ministrstva, temveč tudi organizacije povezane z njimi, npr. DiploFoundation, <http://www.diplomacy.edu/> (27. 5. 2006).

² Telefonske povezave so aktualne še danes. Tako sta se junija 2006 Grčija in Turčija dogovorile, da bosta vzpostavile t.i. vojaško »vročo linijo« med operativnima centroma NATO v Larissi in Eskişehirju. Služila naj bi za izogibanje zračnih incidentov nad Egejskim morjem (Glas Istre, 10. 6. 2006: 39).

³ O nevarnostih, ki jih prinaša sodobna tehnologija (vdori v zaupne baze podatkov itn.), na tem mestu ne bomo govorili. Zlorabe tehnike in tehnologije so vedno mogoče in jih je treba preprečevati z drugimi tehničnimi in sistemsko-organizacijskimi prijemi.

⁴ Ta argument se je navajal ob srečanju Bush-Putin v Ljubljani.

⁵ Tudi druge države so tekmovala na tem področju. Oddajniki radia Tirane, Pekinga in Moskve so bili med najmočnejšimi v svetu. Tudi Jugoslovanska tiskovna agencija Tanjug je bila peta po velikosti na svetu.

⁶ Še danes moramo v besedilih o mednarodnih odnosih biti pozorni na to, kaj je mišljeno s svetovno javnostjo: ali je to mnenje držav, ki se manifestira v prepričanju Generalne skupščine OZN, ali pa gre za agregatno razpoloženje posameznih nacionalnih javnosti, ki jih potem označimo za svetovno javno mnenje.

⁷ V MZZ naj bi bilo zaposlenih 445 diplomatov, od tega naj bi jih 206 delovalo v tujini (Delo, 23. 5. 2006: 3).

⁸ Podatki včasih pokažejo, da se določena država pokriva iz dveh veleposlaništev v tujini, neenotno je navajanje vodij predstavništev itn.

⁹ Za potrebe našega pisanja ne bomo razlikovali med generalnimi konzulati in konzulati.

¹⁰ V Ustavni pogodbi je bilo še navedeno, da ima vsakdo na osnovi državljanstva pravico do: (1.) svobode gibanja in nastanitve; (2.) aktivne in pasivne volilne pravice v Evropski parlament (EP) ter na lokalnih volitvah v državi prebivališča; in (3.) peticij EP, pobude ombudsmanu, pisanju institucijam ter svetovalnim organom Unije in to v kateremkoli ustavnem jeziku ter dobiti odgovor v istem jeziku.

¹¹ Npr. izdajanje potnih listin lastnim državljanom in viz tujim državljanom; opravljanje notarskih, matičnih in drugih podobnih ter upravnih nalog; ščitenje interesov svojih državljanov (fizičnih in pravnih oseb) pri dedovanju; ščitenje interesov svojih mladoletnih in ne polno pravilno sposobnih državljanov; zastopanje svojih državljanov pred sodišči in drugimi organi; posredovanje sodnih in drugih dokumentov, pravna pomoč domačim sodiščem in posredovanje pričanj domačim sodiščem; nadzorovanje ladij in letal svoje države; pomoč ladjam in letalom svoje države ter njihovim posadkam, sprejemanje in overovljanje ladijskih dokumentov, raziskovanje dogodkov, ki so se pripetili med vožnjo, reševanje sporov med kapitanom, častniki in posadko; opravljanje drugih konzularnih nalog.